అవతారిక

ఇయ్యది రచించినది వినుకొండ వాస్తవ్యులును నా పినతండ్రియు దత్తుతండ్రియునగు శ్రీ త్రిశేషులగుడ్డులపల్లి వేంకటసుబ్బయ్యగారు. వీరు సంస్కృతాంధ్రములయందు పాండిత్యము సంపాదించి తెనుగున నిరాఘాటముగ కవిత్వ రచనసేయుచు రాజకీయోద్యోగమున (రిజిస్ట్రేషన్ క్లెర్కు) గానుండి 1886 సం॥ వ్యయ సం॥ ఆశ్వయుజ శురన మృతినొందిరి. వీరు పార్థివసం॥న "కంకలగుంట" వాస్తవ్యులును ఆరవల్లి అగ్రహారీకులును దాస చలపతియని ప్రసిద్ధిగాంచిన శ్రీ భాస్కరుని చలపతిరాయనింగారి ప్రోత్సాహమున శ్రీ కృష్ణవిలాస నాటకము (పారిజాతకథ) గేయ ప్రబంధము రచియించిరి. పిదప వినుకొండ కాపురస్థులగు శ్రీ తురుమెళ్ల సుబ్రహ్మణ్యముగారి ప్రోత్సాహముపైన కుచేలోపాఖ్యాన నాటకమును రచించిరి. రెండవది పూర్తికాక మునుపే స్వర్గస్థులైరి. ఇవిగాక శుష్కచాటు

ధారలు వ్రాసియుండిరి. ఈవీరాంజనేయ తారావళిస్తో
త్రమును వినుకొండలో దామెర్ల నారాయణస్వామినాయు
డుగారను నొకరిప్రేరేపణపై వ్రాసినట్లు తారావళి చివర
పద్యమువలన తెలియుచున్నది ఈనాయుడుగారు వైద్యము
నందు ప్రవీణులై కొంతకాలము రాజకీయోద్యోగము
ననుండి పిదప స్వగృహమునందుండి వైద్యము చేయుచు దేవ
బ్రాహ్మణ భక్తి విశ్వాసములుకలిగి పరోపకార బుద్ధిచే
స్వంతమున వైద్యశాల నేర్పరచి విస్తరించి ధనాపేక్ష లేక
పారమార్థికముగ వైద్యము సేయుచుండిరి. బీదలగు
వారికి తమగృహములందు వసతి యేర్పరిచి గ్రాసమున
పథ్యపానములకు సౌకర్యమును కుదుర్చుచు దీర్ఘరోగపీడితు
లను సైతము ఆరోగ్యులను చేసి పంపుచుండిరి. వీరిమహోప
కారము వేనోళ్ళబొగడదగినదై సుప్రసిద్ధముగనుండెను. వీరి
కొక వీరాంజనేయవిగ్రహము దొరకగా నొకఆలయముని

ర్నించి ప్రతిష్ఠగావించి నిత్యనైవేద్యములుజరిగింపుచుకొం
త కాలమున కందువనే శ్రీవీరరాఘవస్వామిని ప్రతిష్ఠించిరి
ఇట్లుండవీరు కీర్తిశేషులుకాగానే వీరిపుత్రులంతటి సమర్థు
లుకాకపోవుటచే వీరిధర్మములంతరువులైనవి. వీరివృత్తాం
తము లాద్యంతము కన్నవారికేకాక విన్నవారికి నైతము
విచారము కలుగకమానదు వీరొకనాడు ప్రస్తావవశము
న మాపినతండ్రిగారిని వారుప్రతిష్ఠించిన వీరాంజనేయాం
కితముగ నొకస్తోత్రముప్రాయుడన నిదివ్రాసిరి ఇందేదేని
దోషములుండిన మన్నింపచదువరులు ప్రార్థితులు.

ఇట్లువిధేయుడు

మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మ

శ్రీరస్తు.

శ్రీ వీరాంజనేయ తారావళి స్తోత్రము.

సీ॥ శ్రీకరగుణసాంద్ర చిరసద్యశోరుంద్ర చరణాగతశరణ్య
హరివరేణ్య। అధ్యాత్మవిద్యా విహారసుస్తోత్రప్రసన్న విష్ణుశివా
త్మక విశ్వపోష। నిర్జితేంద్రియ మేరు నిభగాత్రసుమనఃప్ర
వరమునిస్తుతిపాత్ర వాయుపుత్ర। మందస్మితముఖారవింద
మహాపాప విపినవిస్ఫురదురువీతిహోత్ర। పావనచరిత్రమ్రొ
క్కెద భక్తి వెలయ। కృపనుమదభీష్టమొసగుమో తపనతే
జ। శ్రుతమహీంద్రపురీవాస సుషమవేష। వీరహనుమంత బ
లవంత విజయవంత ॥ ౧

సీ॥ పద్మగర్భముకుంద భవగజాస్యకుమార హరిదశ్వముఖ
దేవతాళికెఱగి। వ్యాసనాకజమాని వరులకుఁబ్రణమిల్లి
కాళిదాసాదిసత్కవులబొగడి। సుగుతరభక్తి మద్గురునకం
జలిజేసి ప్రాజ్ఞాధికులనెల్ల బ్రస్తుతించి। భవదంఘ్రులకు మ్రొ

క్కీ యవని బ్రకాశింప తానక ఘనచరిత్రంబు లెల్ల భాసుర
ముగ రచియించెద సీసపద్య। తాంబూరముగానము పొందం
డగాంగ ॥శ్రుతి॥ ౨

సీ॥ నినుసదాహృత్కంజ ముననిల్పదగమానస యుక్తశ చరి
త పాలనుడగావ। నపరాధముల నెల్ల వరసిద్ధి బాని సెయూనిశ్చ
తనయులజనకాలు దరినకీతి। తల్లిదండ్రి యయుగు గన్న నాబ
నానీవె మాద్రుశులగుదీన మానవులకు। ఆనాని చరణ రాజీ
వమేగతినిగం తరమునిసమ్మతి సైన్యకఘుక్ర। మహా
కృతి రఘురామకావ్య। సమయమిదిగాన సంపూర్ణ సదయ
హృగయ ॥శ్రుతి॥ ౩

సీ॥ నీవిక్రమమువిన్న నీరుగా దెసమస్త రుక్షముూనాంగెల్ల
రూఢిగాను। నీఘనరూపంబు నెమ్మదిలోనిల్ప బై శాచబా
ధలు బాపిపోవె। నీవదాబ్జధ్యాన నియమదంభోళి చే గూల
దెశఘోరాఘ కుధగచయము। నీపూజనముసదా నిర్మలము

తీసల్ప చిరవిభూతిస్ఫూర్తి జెందుటరుదె। గాన భవదీయప
దచరు గాఁగ సిపుడు । నన్ను దయతోడ బ్రోవు వాసుదలీ
న ॥శ్రుతి॥ ౪

సీ॥ భాగ్యంబునను విభావసు బుత్రిక బలించి నకలంక తేజము
నగ్రశంబు హానువు చేవద్రాబు నడచిన నీ శక్తి పటుత్వము
నకిల మహిమ గలదె। యదుపతే నందు ధాటి మురిసనిమహా
గంభీరత కావిధాన గలదె యొందు, వను [illegible] బుల నాలాప
। గము వాగ్మిస్ఫి వెలసిన నీ ధైర్య మలఘునరయ। దేవయు
వ్మశ్రుత్వా పాదదవ్యక కథల। నెఱుఁగ నేచుఁ నేవను బోటి చిఱు
తవాని ॥శ్రుతి॥ ౫

సీ॥ శ్రీకృష్ణ సంబు శిల్ప గ నన్ను గనిజగ త్ప్రాణనందనయ
న్న దఘవిరాజి సమయించి భూవర సభల పూజ్యుని జేసి క
మనియుక్తవటుపిరా ఘాటచాటు। ధారావిర చనన్వాలింత్రత త
గలిగించి సకలార్థములనిచ్చి సుకవి విబుధ । జనవిధేయుని

గాగ నోనరించిమన్నించి పోషించినాడవు పుణ్యచరిత। భ
యమునాకేల తావకభజనమహిమా। సంతతానంద సుఖ
ములొసంగుచుండ ॥శ్రుత॥ ౬

సీ॥ వెతకితిజగతి నీవేకాని నిమబోలు కరుణామృతాబ్ధి నె
వ్వారినిగాన। గావునసీపాద కంజములోనేనన్ను యున్నవా
డను సుప్రసన్నహృదయ। తావకధ్యాన సంధానముఖ్యల
కిలనేలగల్గనేర్చు గాలభయము। సంవత్సరంపనల్ సమ
కూర్చిరవిజ్ఞాని గానొనర్పుమునన్ను దీనపాల। సకలసద్గుణ
రత్న భూషణమకీయ। నృ వములబాప బ్రోచుట కీవెగల
వు ॥శ్రుత॥ ౭

సీ॥ నిత్యసత్యమునకతుల నిఖిలలోకాద్యతుల ద్వారిప్రపహార్యతుల విపు
లనతు। సకలసజ్జనవ ర్తి సాంద్రపాండురకీర్తి కలుషసరీసృప
గరుడమూర్తి। విలసద్దయాపాత్రి విబుధారిగణజైత్రయను
పమశుభగాత్రిఘనచరిత్ర। వానవాద్యఖిలగీర్వాణసంపూజి

తా । వనసంయమి స్తుత పదసరోజ । కమలసఖ తేజ సేవకక
ల్పభూజ ॥ శ్రుతి ॥ ౨
సీ॥ ఘనభక్తి దావకాచన సేయుటగదా కపివర్యకరము
లుగలఫలంబు । యనుదినంబును నిన్ను గొనియాడుటగ
దా గంధవాహజ జిహ్వగలఫలంబు । భవదంఘ్రియుగళికి
నృత్రిణమిల్లుటగదా కవినుతిశీర్షణంబుగలఫలంబు। కరము
వ్వనీకథల్ విరచించుటగదా కపితాచమత్కృతిగలఫలం
బు । చెలగిమిమునంతతమును వీక్షించుటగయ । కనకనగ
నీగనయనముల్గలఫలంబు ॥ శ్రు ॥ ౩
సీ॥ వనమాసతనయ నవనామునినుగదా నెరనమ్మితినిమ
హాత్మవెలయ । యనుచుగానమొలనే నినుగానజాలసనసి
చేగిల్వనోయసనసేను । నందిచందాన నైవారంబునను కే
య నాయకునగతిబాడంగ గుణమిూర । వనుగృతార్థుని జేసినా
పేదపల్కులు చెవినిసిబర్ప్రపుము చెనటినవక । సదయనినా

శ్రయించియాపదలబాదల । నగరెనగధీరసురలు వానరకులీ
న ॥ శ్రుత ॥ ౧౦

సీ॥ నీచరిత్రంబులన్నియు వింత లేగదా లంకాపురంబు నిశ్శం
కవృత్తి । దహనునకర్పించి దశముఖ పుత్రుడౌ యక్షునిబరి
మార్చితాగ్రహమున । సంజీవనౌషధ శైలంబు దుగ్రముగా
గా దెచ్చితివేలిక మెచ్చుబడయ । ప్రవిదారణము నధరాధ
రంబుల చేత బరిమార్చితివి దైత్యబలము నెల్ల । సిట్టియద్భు
త కార్యంబు లెన్నిగలవు । తరుచరాకృతిని సుజగత్కర్తవీ
వె ॥ శ్రుత ॥ ౧౧

సీ॥ సకలవిద్యాపటిష్ఠత బిలాహవాకం బు ఘనరౌద్రమున
నీలకంఠుకంటె । వినుతవాక్చాతుర్యమున మరుద్గురుకంటె
నతిధైర్యవిస్ఫూర్తి నద్రికంటె గాంభీర్యవైఖరి నగల శాంబుని
ధికంటెనుస్థిరశాంతి చేక్షోణికంటె । ననుపమానవదాన్యత
నుగుబేరునికంటె ధర్మపద్ధతి దండధరునికంటె । నధికుడవ
ఖండశుభదుడవైననిన్ను । గుటిచి మొక్కెదభోత్రువుము పర

మకృపను ॥ తు॥త ॥ ౧౨

సీ॥ ఫలమును శేముషినలన బాల్యమునఁదు। మిహిరునినా
కట్టన్నింగినావు దశరథనుత కార్యవశుడవై యువలీల।దవ్వ
గునవసధిదాటినావు। ద్వేషణనగరప్రవిష్టుడవై నసా । వసవు
త్రికాక్షేమమంసినావు। ాద్వార్తలను దెల్పితరణికు లేకుని ।
స్తో రాడకినిబురికొల్పినావు । మించిదశముఖుననినిమిద్యంపిం
చినావు త్రిజగదభినుతచరితనిన్నెలియ దరమె ॥ తు॥త ॥ ౧౩

సీ॥ బహులిధనటనాప్రవర్తనాసక్తుడై। కైశనంబున బాల
సంచరించు। సింధుయున్నవమందునీవైన జవరాంద్ర।నెమకి
మస్తకీలి భగ్నమసిలిగుగు।వార్ధికంబున పుత్రవసుగేహదా
రాద।కాసక్తిజెందునవార్ధికంబు। నీమూడవస్థలం దెలమిన
ర్తిలిసకుం।డెరుగ నేరమమిమ్ము నెట్టులైన।నన్ను కృపజూచిమీ
పాదనలినభక్తి । గలుగ జేయుము మఱివేరె తలపవలదు।
తు॥త ॥ ౧౪

సీ॥ సామాన్యుడవివేచన కృపాలబ్ధన।మస్త శాస్త్రమ్నా

యమానితుడవు। భావితాలాఃబుజ భవుడవధ్యాత్మవిద్యార్థ
ప్రరూఢవిహారమతివి। నిష్కళంకబ్రహ్మ సిష్టాగరిష్టుండవన
ద్వళబ్రహ్మచర్యవ్రతుడవు। పృథివిరామునికీర్తి విలసిల్లు సర్వం
తమునదృఢంబుగనుండుపుణ్యమూర్తి। సఖలనుతుడవవు
ణోదయాహ్వాయుడవు। సత్యసంకల్పుడవు దయాస్పదుడ
వరయ । శుభ్రత ॥ ౧౫

సీ॥ ప్రణుతింపనను కోటి పతితునకలవియే। యలవిగాదు గణిం
పనలువశైన। తావకబాహుప్రతాపంబుసాంపరా। యుక్తము
నరాతిసప్రకరమెల్ల। భంగము ముందనీవు సిద్ధయుడవై మొనసి
యుగ్రతరాలచేతను కాలుపురి॥ ననిచిమహాంగమున దేలి
రఘువీర। పదసరోజములు సద్భక్తి గొలచి నిలచి తలచినవా
రికివలనుగాను। కలుములొసగుచు వెలసిన ఘనుడవీవు॥
శుభ్రత । ౧౬

సీ॥ నిన్నొక్కరునిభక్తి నెరనమ్మి గొలిచితిన్నివల్లసుఖనే "మ

నిశ్చయముగ । నీకైదండ మొసగ ర్తునీప్రాణగొనరింతు నీచేత

మత్కామ్యనికరమబ్బు । నీకృపాదృష్టికిన్నైన బాత్రుడనై

తి నినుగూర్చి కై వార మొనర జేతు । నీకథల్ రచియింతునీ

యభినామామృతము గ్రోలుదున్నిరంతరమునుగుణ । జా

లనుతె శీలకరుణాలవాలడాల। మే ఋమాలీలనన్నేలడాలిమా

లి ॥ శుత్ర ॥ ౧౭

సీ॥ ఎలనదు పేకు నావలన నేరమిగల్గినను క్షమింపుముసద్ఘు

ణావయోధి । తనపూర్వభవకృతాఘనపుణ్య కల్బిషంబులజి

క్క వర్తిల్లుబురుషుడెపుడు । యధికుండనానొప్పనధముని

గా జేతు నదయెగారణమునుమ్మరయభువిని । ననుభవింప

కదీరదాగ్యులకై సదుఃఖామోదసిసహంబుక్రమముగాను।

గాననేనెంత వాడనోగంధవహాజ । మదఘపాశంబుల్ ఁడిం

చిమఘుపుమయ్య ॥ శుత్ర । ౧౮

సీ॥ ఒకమాటునుతియించనోపాయంచు మాటాడవేమం

మనీవాడగాన । కరుణాంబునిధివనుబిరుదు దక్కగా జేసి
కొందువా లేక నేకుమతిననుచు। దలచితి వ్రాశాతసులను వ్రే
ల్మసికంపి బడలితి వ్రామునివిప్రవరవిమతి । రవముబవినరా
దౌరాజసమోగాక వీనితో నేమనిమానినావు । మేకువవు
ధీరయీకీతినూర కుండు। ఓమియాశ్చర్యమయ్యనిన్నెవ్వడె
రుగు । శ్రుత ॥ ౧౯
సీ॥ పుట్టినప్పటినుండిపుణ్యంబెరుంగక వృజినావృతుండనై
విషయసమితి । దవిలిమూర్ఖత తారతమ్యవివిజ్ఞాన హీనుం.
డనై సదాహీనమాన । వారిసాంగత్యముం చరసిమత్తునిభం
గి దిరిగిపదంపడిధీరసేన । వలదనీపై భక్తిగలిగెధన్యుడనై
తి నేమిచేసినను నా కేమిభయము । వరదముందటివను లెల్ల
బలదుదలప।నినుస్మరించినగలుగదెనిత్యసుఖము ॥ శ్రు। ౨౦
సీ॥ వాలముల్లార్చినవ్వసుధ చక్రముర్రీతి గిరగిరదిరుగ దెవ్వెరవు
జెంది। కదసిసారంభివై కగనంబులోనిల్వ బగతురగుండియ

ల్బగుఱుటరునె । యట్టహాసము సేయునవనీధరానళు ల్దట్టం
బుగాఁబ్రతిధ్వనులనీవె । నీగరౌద్రము చేత విసఁజూచినం
తలో కమలాప్తుడదరిపిఁ గుదుగాడె । యహహా తానక
విక్రమంబభినుతింప । గలరె దైత్యారిశంకర జలజభవులు
త్రిశ్రు ॥ ౨౧

సీ॥ నింతుపున్నమనాటినీరజారిని గేరు మోముపై చిరునవ్వు
మొలకలెత్త । వనరుహాపత్రంబులను గేలిసేయుచం దాన
నేత్రద్వయిదవరుచుండ । స్వర్ణ చేలంబున నాజానుభుజంబుల వ
లెవాటుఁకుగాయలుగా శెలగుచుండ । శాంతరసంబాల్కఁప
కలవిభూషణ భూషివై నుదుటూర్ధ్వపుండ్రమమర । సువర్ణ
సన్ముఖవై మునిస్తుతి మదీప్సి । తములొసంగుము వేవేగదయ
దలిర్ప । త్రి ॥ ౨౨

సీ॥ ధరణీతనూజహృత్కమలశోకాంధ కారము మాన్పబు
ట్టినరవివినీవె । వంక్తిముఖోద్యానపాదపంబులగూల్చ జన

నమొందినప్రభంజనుడవీవె । లంకాపురంబు గాల్పగనమం
ధగలోన వాలమూనినమహికీలివీవె । మాంసాశనోదధిన్మ
ధియింపతనుధారి వైనయామఘనమందరాద్రివీవె । ప్లవగ
మాతృడవై జగత్పతివిదెలియ । బోలనేర్తుగనీసాటివాలి
గిలి । శ్రీత । ౧౩

సీ॥ శుభతరవరగాత్రసూరినుతిపాత్ర కరుణాలవాలభ
క్తానుకూల । వైరిభూభృద్వ్రాతవాసవాయుధనాదు మన
వినత్కృపనొడవినుము నేడు । లేశమైనను నేర్పులేక హీనత
నొందు నాకవిశ్వమునిందినీకతమున । విలసిల్లు నెట్లన్న ని
మలబుద్ధియొకందు చర్మరూపము తెగచాటఁబెట్టి చిత్రభం
గినినాశింపజెలగిరమాను । జనసమూహంబుసంశోషజలధి
ముసుగ । శ్రీత । ౧౪

సీ॥ అజముఖామరనుతీ సిజకృపామహిమచే । గలుగదెశ్రీ
సుఖంబలఘువుగను। నాకునీపాదార్చనమొనర్చ వశముసదా ।

మానిమానసపద్మపత్త్రమధుప । నినువినాసుఖముగానను
ప్రభంజనపుత్ర । తల్లిదండ్రియు గురువు దలపనీవె । నిఖిల
జగద్వర్ణనీయశీలమదీయ । దుష్కృతవ్రాతంబు దునుమువే
ల । దీనపోషణచణనిన్నుమానసాల । చనవునామొఱవినవె
వాక్షమున బ్రోవు ॥ శ్రుతి ॥ ౨౫
సీ॥ కేసరిసుతు గాని గీర్తింపగానొల్ల । బ్లవగాధిపుని గాని
బ్రస్తుతింప । ననిలపుత్రునిగాని వినుతింపగానొల్ల । యక్ష
యద్వేషుగానియభినుతింప । పరిశివాంశజుగాని బ్రణుతింప
గానొల్ల । బ్రహ్మచర్యునిగానిభజనసేయ । మారుతినేగాని
మదినిల్పగానొల్ల । నాంజనేయునిగాని యనుసరింప । నను
చునినుగూర్చి వేడదమనుపుమయ్య । దీనులాంతకదినరా
జదివ్య తేజ ॥ శ్రుతి ॥ ౨౬
సీ॥ దండంబువైరి వేడండకంఠీరవా । వందనంబునురాఘు
వర్ణనీయ । జోహారు వినుత స్వబాహాబలాటోప । సాష్టాం

గ మఘువినాశనచరిత్ర । మ్రొక్కులు సుజనసమూహాపో
షణ నమ । స్వాకారమఖండ సుఖప్రపూర్ణ । ప్రణమిల్లితివి
మునిప్రవరపూజిత దేవ । యంఘ్రులకెఱిగితి హరివరేణ్య
గైకొనుము వీనిభక్తసంఘాత శుభద । నామనిమనమ్మినా
డ నాకేమికొదువ ॥ శుభ్రత ॥ ౧౯
సీ॥ జయసత్యసంకల్ప జయభక్తజనకల్ప । జయసద్యశస్సాం
ద్ర జయకపీంద్ర । జయమునిస్తుతిపాత్ర జయమేఘనిభగా
త్ర । జయబుధాశ్రితవేళ జయమహాత్మ । జయకిల్బిషవి
రామ జయరిపుప్రదభీమ । జయమహాళివిహార జయయుదా
ర । జయనృపధ్వజపుత్ర జయవిశావరజైత్ర । జయజగ
త్త్రయవంద్య జయసుపూజ్య జయశుభానవహాక్షిణ చరిత
భరిత । జయశుభప్రదనకలరక్షయవిహార ॥ శుభ॥ ౨౦
సీ॥ జనకులవరగోత్ర జనకుడౌ నామొక్క నారాయణాఖ్యస
న్మాన్యచరితుడు । జనమభవన్మహాత్మ్య యుసీనపద్యనతిత్రయూ

10589